

Glasba

Novi akordi, zbornik za vokalno in instrumentalno glasbo, urednik dr. Gojmir Krek, založništvo L. Schwentner v Ljubljani. Ta za naš napredek velepomembni zbornik je nastopil svoje III. leto. Žal, da to, kar omenja založništvo ob izdaji 1. številke III. letnika, ni nič kaj veselo. Tudi to lepo podjetje komaj da životari in če se naše občinstvo ne vzdrži, je po zatrdilu založništva gotovo, da prihodnje leto »Novih akordov« ne bode več. Cilj in namen »Novih akordov« je vsekakor lep in hvalevreden. »Mi hočemo dati skladateljem priliko, da objavljajo svoje kompozicije, in s tem vzdigniti muzikalno plodovitost naših glasbenikov; mi hočemo pri občinstvu vzbuditi veselje do slovenske umetnosti, ki je dosedaj niti merodajna društva ne gojijo. Zastonj nam je vse stremljenje po najvišjih umetniških ciljih, ako naša muzika bodisi ustvarjaljoča, bodisi izvršujoča ne stoji na narodno-slovenski podlagi. Izvršujoči umetnik umre in ž njim tudi njegova umetnost. Če Slovenci prednašamo tuja dela, s tem naša umetnost niti najmanjše ne napreduje. Duh mora biti naš . . . samo če gojimo ustvarjaljočo slovensko glasbo, se približujemo kulturnim ciljem narodne umetnosti.« S temi besedami pošilja založništvo 1. št. »Novih akordov« v svet in mi tem besedam popolnoma pritrujemo. Da bi jih vpoštevalo tudi naše občinstvo! O tej številki, ki ima na čelu krasno sliko našega dičnega Parme, prinesemo strokovno oceno prihodnjič.

Upodabljaljoča umetnost

Umetniške razstave v Pragi. Pisala sem v začetku tega leta o izložbi francoskih impresionistov, ki jo je priredilo društvo »Manes«. Od tedaj so bile še mnoge druge razstave, ki pričajo o intenzivnem delovanju čeških umetnikov, osobito mladega društva »Manes«.

Kakor povsod, tako morajo tudi na Češkem umetniki s premnogimi žrtvami pripravljati pot vseobčemu poznavanju in uvaževanju umetnosti. A gotovo nikjer niso umetniki tako požrtvovalni, tako neumorni v širjenju umetniškega razumevanja, v odgajanju občinstva za umetniške interese kakor tu v Pragi. Za kratko dobo enega leta je priredilo društvo »Manes« razen izložb na Dunaju, v Krakovem, v Kraljevem Gradcu, v Mor. Ostravi, v Melniku in v Taboru v Pragi sami pet umetniških razstav: 1. Rodin, 2. francoski impresionisti, 3. Aleš, Hudeček in francoska grafika, 4. češka umetnost in 5. Manes. Kdor je te razstave sam videl, ve šele prav oceniti vso razsežnost neumornega dela, ki se je razkazalo v teh izložbah. A še večjega občudovanja so vredni ti neumorni umetniki ob dejstvu, da so se vse prve štiri razstave v Pragi (— Manesova izložba se je šele pred kratkim odprla —) zaključile s skupnim deficitom 17.000 K.

Mlademu društvu, ki ima tudi s svojim prekrasnim umetniškim mesečnikom »Volné Směry« velikih stroškov, ta vsota gotovo ni indiferentna, a vendar ne omaguje in deluje dalje z močno nadejo za končni uspeh.

Ničesar brez boja in brez žrtev! — Ako to kje velja, sigurno v prvi vrsti v umetnosti. Mikulaš Aleš, čigar petdesetletnico so Čehi slavili letos po zimi s toliko pristrčnostjo, s tolikimi dokazi resnične ljubezni in priznanja, je tudi moral izpiti to grenko kupo do poslednje kaplje. Ta izmed vseh čeških umetnikov-slikarjev najbolj češki umetnik, danes ljubljeneč svojega naroda, je moral svoj čas ilustrirati sanjske bukve, — da ne umrje od glada! Leta 1886. se je pisalo o njegovih krasnih, danes priznanih in občudovanih risbah h Kraljedvorskemu in Zelenogorskemu rokopisu v »Narodnih Lystih: »Čudimo se v resnici, kako more starejši umetnik stopiti s takim delom pred javnost in s podobnimi zmazki ponižati svoje ime ter razžaliti ž njimi občinstvo . . .«

Že leta 1895. so šteli njegovih del do 2700! Vse je moral delati, vsakemu ilustriranemu časopisu se je moral ponujati — za kos kruha. Freske na hiše, male risbe na koketne pahljače, diplome, okraske na reklame vinaren, srafite, oljnate slike, monumentalne lunete in slikano pohištvo! Taka je bila njegova pot k cilju.

Po zimi ga je častil ves narod in ni ga Čeha, ki bi se ga ne spominjal s ponosom in ljubeznijo; zakaj Aleš je umetnik, ki ga moraš ljubiti. Videlo se je to na izložbi njegovi v »Manesovem« paviljonu. Vsak je nekaj našel iz njegovih del, kar je bilo kakor nalašč risano zanj in za njegovo čud. Otroci ga imajo radi in odrasli. Dobrodušni humor in priprosta, a zato tem bolj v srce segajoča tragika — vse je na njegovih kartonih. Risar je izvrsten, s par potezami karakterizira ono tipično enakomerno češko krajino in njene ljudi. A največji mojster je, kadar ilustrira češke narodne pesmi. Njegove risbe in češka pesem so eno. Ravno s tem je ustvaril Čehom veliko kulturno delo, ki za vedno proslavi njegovo ime. On ni slikar sploh, ali češki slikar, češki »mojster Alša«, kakor mu pravijo. In v tej »češkosti« je največja njegova moč, vsa bodočnost in neminljivost njegovega imena in njegovih del.

Skupaj z Aleševimi deli so bile izložene sanjave Hudečkove slike in bogata kolekcija francoske grafike, ta elegantni cvet rafinirane kulture.

Hudeček je krajinar, slikar somraka, jutranje megle, mesečnih noči, čistih poetičnih sanj. Njegove slike so pesmi, lirične pesmi, polne tihe, polzastre lepote, neznanih čarov, mehke sanjajoče melanholije. Njegove barve so čudovite, poetične; kakor strune se spajajo v prelepe harmonije. On poje v barvah, njegovi zeleni parki, samotni, osvetljeni z lučjo polnočne lune, so kakor stih in kakor neznane, sladke melodije. Take so njegove slike, da pojo, kadar jih gledamo, in njegove barve so kakor nadahnjene s čudovito poezijo. On je eden najboljših čeških krajinarjev in najposebnejša, najpoetičnejša individualnost od vseh.

Večjih kontrastov si je pač težko misliti, nego so bili na tej izložbi: priprosti Aleš, sanjavi Hudeček, ki je poleg vseh modernih tonov svojih slik vendar prava slovanska duša, — in kipeča francoska bujnost. Reprodukcijska tehnika

se je danes povzpela do nepričakovane dovršenosti in ona je danes glavni činitelj v popularizaciji umetnosti. Ni ga skoro modernega umetnika, ki bi ne obvladal ene od teh reprodukcijskih tehnik, a osobito so tu Francozi nedosežni, virtuozi mojstri. Primerna brzina ustvarjanja dopušča ravno v teh odborih ono pravo živahnost življenja, eleganco linij, lahkoto in gibljivost, ki se pri velikih oljnatih slikah ne posreči tako lahko. Osobito razni barvni lesorezi in kovorezi dosegajo sijajnih učinkov. Moderna eleganca dam, smeje karikature francoskih politikov, huda beda delavcev, pa parki, Seina, pokrita s stoterimi parniki, tihe idile zunaj mesta, gracijozne baletke, zamišljeni otroci s pametnimi, starimi očmi, lahkomiselni galani in perice s trdimi obrazi, pripognjene in trudne od dela. Vse to narisano z dovršeno umetnostjo, z onim neopisnim espritom, ki je znak stare, skristalizirane francoske kulture. — Čemu imena?! Premnogo jih je in za nas bi bila le ton, ki zamre v vetru. Daleč so nam in tuji.

(Dalje prihodnjič.)

Zofka Kveder.

Med revijami

»Kolo«, belgradski književni in naučni list, je v svojem letošnjem 9. broju iz peresa gosp. prof. Peruška prinesel članek »Simon Rutar, biografsko-bibliografske crtice«, ki ga prevevata toplo prijateljsko čuvstvo do znamenitega pokojnika ter plemenita vnema za jugoslovansko kulturno zajednico.

—ič.

V »Slavjanskem Věku« (broj 64.) je prevedel Radivoj Peterlin (Odessa, v marcu 1903) rusko pesem »Buda« (K. R.) v slovenščino.

—e—

»Slovanský Přehled« je prinesel v svoji 8., oziroma 9. letošnji številki razpravo »Slovinci« iz peresa prof. dr. Karla Chodounskega. Kakor znano, je dr. Karel Chodounsky velik prijatelj ne samo nas Slovencev, temveč tudi naših krajev in prav on je bil, čigar prizadevanju se je posrečilo oživitvoriti Češko podružnico »Slovenskega planinskega društva«, ki tako lepo procvita in ki je našemu društvu tako trdna opora. Omenjena razprava je dokaz za to, da sledi profesor Chodounsky z zanimanjem, katero rodi samo iskrena ljubezen do nas, vsem pojavom našega narodnostnega življenja in da naše razmere res tudi temeljito pozna. V svojem julijskem broju pa ima ta list češke prevode nekaterih Gregorčičevih pesmi od dobro znanega češkega prevoditelja Prešernovih poezij, Jaromira Boreckega.

a + e

»Osvěta«, ta leposlovni in znanstveni češki list, je v sedmi letošnji številki začel objavljati povest »Na jezzeru Oževském (= Osojskem), katero je napisal Ferd. Schulz. To je povest o »mutcu osojskem«, vendar je glavni motiv inace zasnovan nego v Aškerčevi baladi.

Dr. Fr. Ilešič.

Upodabljajoča umetnost

Umetniške razstave v Pragi. (Konec.) »Jednota Umělců výtvarných« je priredila po zimi pred Božičem izložbo Jana Nowopackéga. Njegovo ime je bilo neznano na Češkem, šestdeset let je bil na tujem. A zdaj je prišel, 81 let star, z belimi lasmi, da pokaže rojakom doma sadove svojega življenja. Dolgo je čakal slave, priznanja. Ob strani je stal molče in šele zdaj, na koncu svojega pota se je oglasil. Ginjeni so bili vsi, ki so gledali njegova dela, stare, davne risbe iz Dalmacije in Italije in poznejše s Slovaškega, zakaj dobre so bile in brez one romantične maniriranosti, ki je bila takrat njegov čas v modi. Spletli so mu lavorike belolasemu starčku, pozno, ali zato odkritosrčne in zaslužene.

V Rudolfinu sta razstavila svoja dela Vaclav Jansa in Emil Orlik. Prvi je znan po svojih slikovitih akvarelih stare Prage, ki so izšli tudi v prav dobri reprodukciji pri znanem češkem založniku Kočiju. Pred kakimi petnajstimi leti je bil Jansa zelo slavljen in veliko so si obetali od njega, danes pa so ga prekosili drugi, mlajši. Emil Orlik je ponos praških in sploh čeških Nemcev. Njega imenujejo, kadar je govor o mladi, zmagoslavni češki umetnosti, ki so ji tudi na Dunaju sami Nemci pripoznali velik napredek pred njeno češko-nemško tovarišico. Osobito bogati nemški praški židje so si izvolili Orlika za svojega posebnega ljubljence. Oljnate slike, perorisbe, lesoreze, kovoreze, navadne in barvaste, vse vrste kinskega načina, vlaganje draguljev v lak in zlato, one posebne kinske akvarele brez senc — povsod je mojster, vse ustvarja z graciozno eleganco. Toda premalo osebnega je v njegovih delih, premalo individualne posebnosti. V njem ni one notranje topline, one duševnosti, ki šele umotvor oživilja, ogreva. Njegova razstava je bila inače jako bogata in interesantna, osobito je zanimalo, kar se je naučil od Italijanov za svojega daljšega bivanja v njih solnčni deželi.

*

O izložbi češke umetnosti mi ni treba mnogo novega pripovedovati. Mislim, da so bile večinoma vse stvari razstavljene na Dunaju v Hagenbundu, in je »Zvon« o njih že objavil obširen referat iz peresa gospoda Vavpotiča. Samo o nekaterih koloriranih risbah Švabinskega dvomim, da so bile razstavljene tudi tamkaj, ker bi jih bil drugače g. Vavpotič gotovo še posebej omenil. Nemogoče je, predstaviti si neizmerno delikatnost in »sladko krasoto« — kakor je nekdo dejal, ki je razlita preko teh risb. Enako frapira velika oljnata slika »Pri stavu«, ki je videti, kakor da je risana s peresom, a ne s čopičem. Tudi Uprka ima tu nekaj novih slik, ki so posebno zanimive s svojimi zastrtimi, jesenskimi barvami. Tu ni več onega vriskajočega rdečila, ki je bilo tako karakteristično na vseh njegovih dosedanjih slikah. In reči se mora, da je s temi slikami iznenadil tudi one, katerim je s svojimi prejšnjimi jasnimi, gorečimi toni postajal že skoro malo maniriran.

Čehi so pa bili tudi v »praškem salonu« v Rudolfinu zastopani častno kljub temu, da je bila v istem času odprta posebna razstava češke umetnosti na Kynskem vrtu. Čehi niso v Rudolfinu nikoli radi razstavljali, ker veje tam Nemcem mnogo milejši duh nego njim. Osobito letos so češki Nemci napeli vse sile, da pokažejo najboljše, kar imajo. Gre za galerijo, v kateri

hočejo imeti Nemci enake pravice s Čehi. Ali vsak objektiven človek izlahka spozna, da so jim Čehi v umetnosti ne le sploh, ampak tudi na tej Rudolfski izložbi za nekoliko naprej, čeprav niso niti kvantitativno niti kvalitativno na izložbi zastopani tako, kakor bi lahko bili. Najlepših čeških imen manjka. Josip Schusser je izložil nekaj dobrih portretov, ali slika praškega kardinala in slika nadvojvode Franca Ferdinanda sta nekako fotografsko trdi, brez pravega življenja. Tudi Ondrušek, Pollak in Böttinger imajo dosti dobre portrete, poslednji je presenetil z lepo, delikatno sliko »Narava v ženski obleki« vse svoje občudovatelje. Alegorije že dolgočasijo, ali ta je prekrasna. Vse okrog zlatorjavo v prelepih niansah, a ravno tako je lahen zavoj, ki pokriva drobno dekliško telo. Šimon je šel v Benetke; ali čudno, ni mu za stare, stokrat porabljene beneške sujete — v kak kot sede in študira čudovito italijansko mesečino, ki tako trdo in hladno osvetljuje tiho, zapuščeno dvorišče. Pred veliko sliko »Kopana« (Fussball) se skoro vsak ustavi in začudi; živahna je in neposredna. Nje avtor je Miloš Jiránek, ki je bil dozdaj znan kot trd in neokreten krajinar. Kalvodove slike z onimi njegovimi dekorativnimi oblaki in enakomerno in mirno češko krajino so znane. Krajinarjem Karlu Liebscherju, Slabemu in tudi Engelmüllerju, ki so starejše šole, vsem manjka tistega, kar Nemec imenuje »Stimmung«. Izmed Nemcev stoji Orlik na prvem mestu. Poleg Orlika najbolj zanimajo njih radirarji. F. Hegenbart ne ovlada le svoje tehnike izborna, ampak kaže v svojih listih mnogo filozofske globine, August Brömse mu je podoben. Feschner ljubi pravljice, Hugo Steiner ustvarja v svojih litografijah stare, včasih malo pitoreskne idile. Interesantni so Korzendörferjevi portreti. Jakesch vpliva s svojimi bogatimi toni veselo in radostno. Od krajinarjev zanimata skoro največ dve slikarici: H. Ginzkeyjeva in Kubínová. Ta reprezentativna češko-nemška skupina je povsem precej uboga.

Kolekcija krajin Belgijca F. Courtenza imponira ne le po velikosti njegovih slik, ampak tudi po izredni njegovi realistični tehniki. Tudi on ljubi mrak in mesečino, ali na njegovih slikah ni nič sanjavega in fantastnega. Tisti njegovi pristavi, predmestja in kanali imajo vsi nekaj velikega, a njegova simpatija za sive in žolte boje daje njegovim slikam nekaj resnega in zamišljenega.

Skupino Dancev znači prava umetnost. Njih krajine nas iznenadijo na prvi pogled. Tako je vse sočno, cvetoče, rodovito! Pravi impresionisti so Nils Skovgaard, Thorwald Niss, Jachim Skovgaard. Eden izmed prorokov moderne smeri je Paulsen, a tu so še Ana in Mihal Aucher in mnogi drugi. Danci so se mnogo naučili od Francozov, ali ohranili so si svojo narodno originalnost, in te hiše s širokimi okni, kmečki vrtovi, sobe z onim tipičnim pohištvom imajo tudi svojo narodopisno interesantnost.

Najbolj oblegane so bile Böcklinove slike. Trinajst jih je bilo razstavljenih, ali žalibog skoro sama nedovršena dela, ali prekrasno je bilo tudi to negotovo.

Je še mnogo slavnih umetnikov vseh narodnosti. Ali premnogo jih je, da bi vse naštela. Nekateri so stari moji znanci, ki jih ugledam vselej z novim veseljem. Izmed teh je oni čudoviti poet duše, Sascha Schneider, ki je s svojimi radirankami znan morda tudi komu doli pri nas. Samo eno sliko ima na razstavi, »Noč«, ali ta je taka, da se oči nehote razširijo kakor pri pogledu v globoko, tajinstveno vodo. Poljakinja Olga Boznanska ima »Sestri«, pretresljivo sliko o

delavski bedi. Dekletce s starim, izsušenim obrazom, držeče na rokah v cunje zavitega otročiča. Osebito oči so izrazovite, kakor bi govorile. Kakor je Olga Boznanska znana kot slikarica delavske bede sploh, tako slovi Francoz Const. Mennier kot kipar dela, kot kipar delavcev, njih napora, težav in trpljenja. Izmed plastike so njegove stvari najlepše. Sploh zastopajo plastiko skoro samo Francozi: znani Charpentier, Gardet s svojimi levi in tigri Injalbert s svojim španjolskim pastirjem in mnogo drugih. Od Rusov je izložil knez Trubeckoj jako fino portretno statueto svojega brata. Tudi Hrvat Rendić ima nekaj poprsij, ali mislim, da ta dela niso njegova najboljša.

Pa dosti za sedaj! O Josipu Manesu in njegovi izložbi drugič. Saj se obetata Pražanom za letošnje leto še razstavi Worpswedskih umetnikov in monakovske »Secesije«.

Zofka-Kveder.

Splošni pregled

Dr. Simon Šubic. Dne 27. julija je umrl v Gradcu v 73. letu svoje starosti vseučilišni profesor dr. Simon Šubic. Rajnik je bil rojen v Poljanski dolini na Gorenjskem, iz katere je izšlo že toliko bistrih glav in razboritih mož. Simon Šubic je bil odličen matematik in fizik, a poleg tega neutrujen slovenski pisatelj. Njegovih člankov in razprav, izmed katerih so zlasti zvezdoznanske zanimive, je veliko število. »Ljubljanskemu Zvonu« je bil zvest sotrudnik in ima uredništvo še zdaj več njegovih rokopisov, ki doslej niso mogli priti na vrsto. Brez dvojbe bo tudi v njegovi zapuščini kako delo, kajti rajni Šubic je bil delaven do zadnjega vzdihljaja in bi služil baš v tem lahko mnogim izmed nas v posnemo. Bodi vrlemu možu, čigar natančnejši životopis prinesemo v eni prihodnjih števil, blag spomin!

Znameniti mrtveci. V Neapolju je umrl maja meseca znameniti ruski romanopisec Stanjukovič, ki je bil nekaj časa tudi urednik liberalnega mesečnika »Djelo«. Največjo slavo si je pridobil s svojimi pomorskimi novelami. Njegov oče je bil admiral in on sam je opravljal službo pomorskega častnika, zato je dobro poznal življenje, ki ga opisuje v omenjenih novelah. — Istega meseca je preminil v Moskvi vseučiliški profesor Kirpičnikov, mož obsežnega znanja. Predaval je in tudi pisal mnogo o ruskem, nemškem, francoskem, angleškem, laškem in španskem slovstvu. — V Peterburgu je dalje dne 25. junija umrla v starosti 65 let Ana Nikolajevna Engelhardt, ki je preložila mnogo del Spielhagnovih, Zolovih, Maupassantovih, Bret Hartovih itd. na ruski jezik. — Nemcem je umrl pred kratkim v visoki starosti 74 let plodoviti in nekdanj mnogo čislani romanopisec Gregor Samarow, čigar pravo ime je Oskar Meding, a Angleži obžalujejo smrt dne 11. julija preminolega pesnika in kritika Williama E. Henleya. Henley je bil navdušen častilec Burnsov in Byronov.

—i—

Nekaj statistike iz naših srednjih šol. Po poročilih o šolskem letu 1902./03. je bilo ob sklepu na 5 kranjskih gimnazijah 1577 učencev, med temi 1401 slovenske narodnosti, na obeh kranjskih realkah 602 učenca, med temi 337 Slovencev, ali posamez: Ljubljana: I. državna gimnazija 571 učencev, med temi, 471 Slovencev, II. drž. gimn. (7 razr.) 340, oz. 340; Kranj: 362, oz. 357; Novo